

De drie oudste kinderen van stadhouder Frederik Hendrik en Amalia van Solms

Gerard van Honthorst (Utrecht 1592-1656 Utrecht)

Paleis Het Loo
Nationaal Museum
Apeldoorn

1629. Olieverf op doek, 102,9 x 124,5 cm

Gesigneerd en gedateerd, rechtsonder: *GHonthorst f. 1629*

Herkomst: Kunsthandel Johnny van Haeften Ltd, Londen (2009)

Het zorgt altijd weer voor een sensatie wanneer een verloren gewaand topstuk uit de stadhouderlijke collecties plotseling opduikt. Dit gebeurde op de TEFAF Maastricht 2009, waar een imposant groepsportret van Gerard van Honthorst werd getoond van drie naakte kindertjes met een luipaard en een hoorn des overvloeds. Bij het zien van dit schilderij ging bij een aantal vakgenoten een bel rinkelen. Zou het mogelijk zijn dat dit het portret was van de drie oudste kinderen van stadhouder Frederik Hendrik, dat herhaaldelijk in de stadhouderlijke inventarissen was beschreven en waarvan euwenlang elk spoor had ontbroken?

Nadere bestudering van de inventarissen van de stadhouderlijke collecties nam alle mogelijke twijfel weg. De eerste vermelding van het schilderij dateert al uit 1632, wanneer in de inventaris van het Stadhoudelijk Kwartier op het Binnenhof in de galerij van Amalia van Solms het volgende schilderij wordt beschreven: 'Een schilderije van twee kinderens met een Cupidoogen, leydende een lupaert aen een snoer'.¹

Het schilderij blijft deel uitmaken van de verzameling van de prinses van Oranje, want in 1676 tekent zij eigenhandig in haar dispositieboek op dat op de 'grootte noortgallerije in 't Oude Hoff in 't Noorteynde'

onder meer het volgende stuk hangt: 'Een schilderije zijnde drie kinderen, 't prinsje ende prinsessjes van Orange, door Honthorst gedaen'. In de bescheiden betreffende de boedelscheiding van Amalia van Solms is het werk niet met zekerheid aan te wijzen. Vast staat wel dat het is toegevallen aan haar tweede dochter Albertina Agnes, sinds 1664 weduwe van de Friese stadhouder Willem Frederik. In de inventaris van het Stadhoudelijk Hof in Leeuwarden van 1681 komt het weer duidelijk naar voren: 'Een schilderje van drie naeckte kinderen: prince Wilhelm van Oranje, prinsesse Louise, prinsesse Henrietta'.

Frederik Hendrik en Amalia van Solms met hun kinderen voor 's-Hertogenbosch
Crispijn de Passe II
1629. Gravure, 26,4 x 20,2 cm
ATLAS VAN STOLK, ROTTERDAM

Voor de verwerving heeft Paleis Het Loo Nationaal Museum steun gekregen van de volgende fondsen: de Vereniging Rembrandt, de Mondriaan Stichting en de Stichting 't Konings Loo (de vrijwilligersorganisatie van het museum), die alle een derde deel hebben gefinancierd

De laatste keer dat het schilderij in de stadhoudelijke inventarissen wordt vermeld, is in 1726. Het was inmiddels in handen gekomen van Henriette Amalia van Anhalt-Dessau, sinds 1696 weduwe van de Friese stadhouder Hendrik Casimir II. Zij bewoonde met haar zes ongetrouwde dochters het Slot Oranienstein bij Dietz aan de Lahn. In de kamer van

prinses Marie hangt dan ons schilderij, dat in niet mis te verstane bewoordingen wordt beschreven: 'Drey prinsen von Oranien alsz kinder in einer landschaft mit einem tiger und obst von Hondhorst, ein capital stück!'

Daarna ontbreekt elk spoor. Het schilderij is uit de stadhoudelijke verzamelingen verdwenen, mogelijk

bij een van de openbare verkopen waartoe de armlastige prinsessen op het Slot Oranienstein zich herhaaldelijk gedwongen zagen. Dan duikt het in de jaren twintig van de vorige eeuw op in de Verenigde Staten en wordt het verworven door een Amerikaanse particulier. Diens zoon bracht het in januari 2009 bij Sotheby's New York op de veiling,

vanwaar het werk zijn triomftocht in het openbare leven is begonnen.²

Toen het schilderij geïdentificeerd was, leek een plek in een Nederlandse collectie, bij voorkeur Paleis Het Loo, het meest voor de hand te liggen. Die wens ging in vervulling. Zonder overdrijving kan worden gezegd dat het, na de door de Vereniging Rembrandt in 2005 geschonken *Vivat Oraenge* van Jan Davidsz. de Heem, de meest sensationele aanwinst voor de schilderijenverzameling van Het Loo is.

NIEUWE PORRETSTIJL

De wijze waarop Honthorst de jonge kinderen van stadhouder Frederik Hendrik heeft weergegeven, verdient nadere toelichting. Heeft men de statige en sobere manier voor ogen waarop de regenten zich in de vroege 17de eeuw lieten vereeuwigen, dan is duidelijk dat wij ons hier in een totaal andere wereld bevinden. Na het huwelijk van Frederik Hendrik en Amalia van Solms in 1625 was in Den Haag een bijna on-Nederlandse hofcultuur tot ontwikkeling gekomen, waarin meer aansluiting werd gezocht bij de internationale vorstenhoven dan bij het eigen regententriciaat. Een van de kenmerken hiervan was het ontstaan van een nieuwe portretstijl, waarbij de geportretteerden in kleurrijke fantasiekleding werden neergezet in een allegorische, historiserende context. Het hier besproken groepsportret is hiervan een duidelijke exponent.

Het eerste en jaren op zichzelf staande voorbeeld van de nieuwe trend dateert al uit 1621, toen Paulus Moreelse de vrouw van de Friese stadhouder Ernst Casimir, Sophia Hedwig, portretteerde als Caritas, in een fantasiekostuum met een ontblote borst. Ook dit schilde-

Amalia van Solms als Caritas

Gerard van Honthorst

1629. Olieverf op doek, 204 x 154 cm

KULTURSTIFTUNG DESSAU-WÖRLITZ,

GOTISCHES HAUS, WÖRLITZ

rij bevindt zich in de collectie van Paleis Het Loo. Het was echter Gerard van Honthorst die het jonge hof van Frederik Hendrik en Amalia van Solms een eigen gezicht gaf. Honthorst had in Italië naam gemaakt als schilder van kunstlichttafelen in de stijl van Caravaggio. Na zijn terugkeer naar ons land in 1621 had hij zich weer in zijn geboorte-

stad Utrecht gevestigd. Allengs kreeg hij echter in Den Haag als portretschilder voet aan de grond en via de Engelse ambassadeur sir Dudley Carleton openden zich voor hem de deuren van het Boheemse en het stadhouderlijk hof. In 1628 werd hij door Elizabeth Stuart, de Winterkoningin, naar Londen gestuurd om portretten te maken van haar broer

Sophia Hedwig van
Brunswijk-Wolfenbüttel
als Caritas
Paulus Moreelse
1621. Olieverf op doek,
140 x 122 cm
PALEIS HET LOO NATIONAAL
MUSEUM, APELDOORN

koning Karel I en diens vrouw. Deze thans verloren gegane werken waren de eerste voorbeelden waarop een koningspaar was uitgebeeld in de nederige gedaante van een herder en een herderin. Terug in Den Haag nam Honthorsts loopbaan een hoge vlucht en werd hij de hofportrettist bij uitstek.

In 1629 kreeg Honthorst zijn eerste opdracht van het stadhouderlijk hof en wel voor een portret van Amalia van Solms. Hij beeldde haar uit in een gecombineerde allegorie op de lente en de moederliefde (Caritas), omringd door haar drie

kinderen: Willem II (1626-1650), die haar een schaal met vruchten aanbiedt, Louise Henriette (1627-1667), staande aan haar moeders knie, en het in 1628 geboren en gestorven dochtertje Henriette Amalia zwevend als engeltje in de lucht. Dit schilderij bevindt zich thans in Duitsland, in het Gotisches Haus in Wörlitz bij Dessau.

Op het door Paleis Het Loo verworven schilderij zijn dezelfde drie kinderen weergegeven: rechts prins Willem II en links zijn zusjes Louise Henriette (achter) en Henriette Amalia (voor). Hier is de kleine Henriette echter weer tot leven ge-

wekt en niets wijst erop dat zij al overleden was. Hoe merkwaardig dit ons ook mag voorkomen, uitzonderlijk was dit in de 17de-eeuwse portretkunst niet. In 1629, hetzelfde jaar als het schilderij ontstond, verscheen bijvoorbeeld een prent van Crispijn de Passe II naar aanleiding van de inname van 's-Hertogenbosch, waarop het stadhouderlijk paar met hun drie kinderen staat afgebeeld. Blijkens het onderschrift is kindje nr. 3, links van haar moeder, de al meer dan een jaar geleden gestorven Henriette Amalia.

Op het hier besproken schilderij van Honthorst zijn de beide meisjes schaars gekleed. Het prinsje is geheel ongekleed, terwijl hij op de rug twee blauw met rode vleugels draagt. Dit zijn geen vleugels van een engeltje of een 'Cupidootgen', die immers uit witte veren bestaan, maar de vleugels van een Zuid-Amerikaanse papegaai, de Ara Macao. De exotische sfeer in het schilderij wordt voorts in niet geringe mate bepaald door het gebreidelde luipaard. Hoewel dit dier niet in Zuid-Amerika, maar in Afrika en zuidelijk Azië voorkomt, moet niet worden uitgesloten dat ook hierin een verwijzing naar Zuid-Amerika wordt gegeven. De vraag hoe Honthorst dit exotische beest zo levensecht kon schilderen, laat zich overigens gemakkelijk beantwoorden. In 1628 werd een luipaard, door een VOC-matroos uit de Oost meegebracht, geconfisqueerd en aan Frederik Hendrik geschonken ter verfraaiing van diens dierentuin.³ Honthorst kon het dus naar het leven bestuderen.

Dit is een goed moment om in herinnering te brengen dat in 1628, een jaar voordat Honthorst zijn groepsportret schilderde, Piet Hein de Spaanse Zilvervloot had veroverd.

De buit vertegenwoordigde een bedrag van ongeveer 11 miljoen gulden, waarvan een deel gebruikt is om de veldtocht van 1629 te financieren en een deel in handen is gekomen van Frederik Hendrik zelf. Zou deze financiële meevaller wellicht de aanleiding zijn geweest tot het ontstaan van ons schilderij? De papegaaien-vleugels plaatsen het tafereel in Zuid-Amerika, de hoorn des overvloeds wijst op grote rijkdommen, terwijl het betegeelde luipaard naar de overwonnen vijand, in dit geval de Spanjaarden in Zuid-Amerika, zou kunnen verwijzen.⁴ Deze interpretatie van de voorstelling wordt hier voor het eerst en onder voorbehoud gedaan en dient nog verder te worden onderbouwd.⁵

TOPSTUK

Met de aankoop van dit schilderij door Gerard van Honthorst is een van de belangrijkste werken uit het portretoeuvre van deze schilder en een van de topstukken uit de schilderijenverzameling van Frederik Hendrik en Amalia van Solms naar ons land teruggekeerd. Paleis Het Loo is verheugd dit bijzondere schilderij binnen haar verzameling te mogen begroeten. Het is aan de enthousiaste reacties van de benaderde fondsen en stichtingen te danken

dat deze kostbare aankoop kon worden gerealiseerd. Met name de Vereniging Rembrandt onderkende direct de hoge kwaliteit en de bijzondere waarde van dit schilderij voor het Nederlands cultuurbezit en besloot zonder aarzeling haar steun aan de aanschaf te verlenen. Zij heeft daartoe gelden uit het Beatrijs de Rooij Fonds aangewend. Dit fonds is in 1998 gevormd na het veel te vroege overlijden van de kunsthistorica Beatrijs Brenninkmeyer-de Rooij. Gezien haar uitstekende onderzoek en publicaties, met name op het gebied van bloemstillevens en de Oranjezaal in Huis ten Bosch, is het niet verwonderlijk dat gelden uit haar fonds op naam worden aangewend tot ondersteuning van aankopen ten behoeve van Nederlandse musea van bloemstillevens en objecten uit de voormalige stadhoudelijke collecties. Het schilderij van Honthorst past naadloos binnen het door de legatrice aangegeven kader. Ik heb Beatrijs goed gekend en ik ben ervan overtuigd dat zij trots geweest zou zijn op deze belangrijke aankoop, die mede dankzij haar kon worden gerealiseerd♦

Marieke Spliethoff

Conservator schilderijen, prenten en tekeningen Paleis Het Loo

Noten

1 Deze en de volgende vermeldingen komen uit Th.H. Lunsingh Scheurleer en S.W.A. Drossaers, *De inventarissen van de stadhoudelijke verblijven en daarmee gelijk te stellen stukken 1567-1795*, Den Haag 1974-1976 (Rijks Geschiedkundige Publicaties, grote reeks nrs. 147-149), dl. I, p. 192, nr. 229; dl. I, p. 287, nr. 1263; dl. I, p. 321, nr. 811; dl. II, p. 108, nr. 800 en dl. II, p. 375, nr. 400.

2 Veiling New York (Sotheby's), 29 januari 2009, nr. 130, zonder herkomst en identificatie van de geportretteerden en met een verkeerd gelezen datering (1649).

3 Roelof van Gelder, *Het Oost-Indisch avontuur. Duitsers in dienst van de VOC 1600-1800*. Nijmegen 1997, p. 221.

4 Er zijn soldatenliedjes bekend waarin de luipaard het symbool van de vijand is, bijvoorbeeld: *Slaat de luipaard eens zijn*

klauwen/naar het vrije Nederland uit/mocht de adelaar het beschouwen/als gemakkelijken buit/Tromp, de Ruyter zal herleven/in ons jonge Nederland/'t voorbeeld door Piet Hein gegeven/volgen wij met hand en tand (19de-eeuwse bewerking van een oudere tekst).

5 David Dallas van Johnny van Haeften Ltd, Londen, was de eerste die op een mogelijk verband met de verovering van de Zilvervloot wees.